

Digitaalinen teknologia ja vastuullisuus

Minna Vigren ja Salla-Maaria Laaksonen, Helsingin yliopisto

Esitykset:

1. Data-ammattilaisten aseoituminen journalismin kehittäjinä

Laura Ahva laura.ahva@tuni.fi, Tampereen yliopisto

Digitaalinen teknologia on muuttanut journalismin tekemistä monin eri tavoin. Viime aikoina on käyty keskustelua muun muassa siitä, kuinka yleisön verkkokäytöstä kertyvää dataa voidaan hyödyntää journalististen organisaatioiden näkökulmasta (Cherubini & Nielsen 2016). Data-analytiikka on tullut toimituksissa entistä arkipäiväisemmäksi (Christin & Petre 2020), mutta samalla on kyse yhä suurempien datamassojen hallinnasta ja monimutkaisempien algoritmien hyödyntämisestä, mikä puolestaan vaatii omaa erityisosaamistaan. Siksi monet journalistiset organisaatiot ostavat ulkoisilta datafirmoilta palveluita ja tuotteita, joita hyödynnetään journalismin kehittämisessä. Tämä data-ammattilaisten ja toimitusten yhteistyö jää kuitenkin usein piiloon jopa mediatalojen omilta toimittajilta.

Esitelmän teoreettinen viitekehys on käytäntöteoria (esim. Nicolini 2013) ja datan ympärillä tehtävää kehitystyötä käsitellään journalistisena käytäntönä (Ahva 2017). Mikä on data-asiantuntijoiden rooli näissä käytännöissä, ja miten he itse asemoivat itsensä suhteessa mediaorganisaatioihin? Millaista vastuuta data-asiantuntijoille annetaan, ja millaista valtaa he käyttävät journalismiin? Esitelmän pääaineistona on kymmenen niin sanottua käytäntötarinaa (Forester 1993), jotka on koottu haastattelemalla suomalaismedioiden kanssa työskennelleitä data-ammattilaisia ja koostamalla niistä kertomuksia. Käytäntötarinoiden tulkinnassa hyödynnetään narratiivista asemointianalyysia (Bamberg 1997; 2011; Hyvärinen, Hatavara & Rautajoki 2019), eli pureudutaan siihen, (1) kuinka data-ammattilaiset asemoivat muita toimijoita, (2) kuinka he asemoivat itsensä, sekä (3) kuinka he ovat itse tulleet asemoiduiksi suhteessa kulttuurisiin ja sosiaalisiin rakenteisiin. Esitelmässä kuvataan tutkimushankkeen ensimmäisiä tuloksia. Tausta-aineistoina käytetään yhdeksää haastattelua, jotka on tehty suomalaisten toimitusten analytiikkavastaavien kanssa.

2. Covid-19 content moderation and platform accountability

Tuomas Heikkilä tuomas.k.heikkila@helsinki.fi, Salla-Maaria Laaksonen, Matti Pohjonen, Helsingin yliopisto

Covid-19 pandemic marks a shift in the way dominant social media platforms address misinformation they host. The recent and broad changes made to these companies' moderation policy and product features have been introduced with a significant amount of public accounting

justifying their need and purpose. This study examines how platforms discursively construct their social accountability in terms of the perceived misinformation problem during Covid-19.

Experimental studies suggest platform companies can develop meaningful tools and strategies tackling misleading information on their services, despite for long refusing to acknowledge this responsibility. While several companies recently began to prohibit health misinformation, legitimate concerns over their accuracy and motives persist amidst, for instance, the revelations of neglected language regions. We ask what discursive strategies platforms employ when publicly presenting their roles, rationales, and successes in disrupting Covid-19 misinformation. Using blog posts crawled from Meta, Google, and Twitter, and drawing from the concept of social accountability—account givers' social obligation to justify actions to citizens—we identify discursive justifications for Covid-19-related corporate action.

Preliminary results show that platforms frame Covid-19 misinformation with discourses distinct from other harmful content. Tracking documents over time, we observe an interesting similarity between many platforms' initial justifications to reassign content moderation tasks from humans to algorithmic systems. Additionally, platforms follow a trend of expanding their moderation capabilities, from strict and oblique “hard” moderation towards less disruptive interventions. Platforms also show a tendency to define “misinformation problem” by their own terms, justifying (in)actions with internal investigations directly undermining watchdog reporting.

3. Vastuullisuus datapohjaisessa päätöksenteossa – katsaus aiempaan tutkimukseen

Katri-Maria Järvinen katri-maria.jarvinen@uef.fi ja Iris Lehto iiris.lehto@uef.fi, Itä-Suomen yliopisto

Mahdollisuuksia digitaalisen datan hyödyntämiseen päätöksenteossa yhteiskunnan eri osa-alueilla on yhä enemmän. Datapohjaisia käytäntöjä ja työkaluja kehitetään esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa, koulutuksessa ja julkisessa hallinnossa sekä yrityksissä. Datan hyödyntäminen päätöksenteossa kestäväällä tavalla edellyttää datan lähtökohtien ja muodostumisen sekä esimerkiksi datan kanssa työskentelyn käytäntöjen ymmärtämistä.

Tässä esityksessä kartoitetaan sitä, miten datapohjaisen päätöksenteon vastuullisuutta on käsitelty tutkimuskirjallisuudessa. Kartoitamme, millä aloilla ja mistä näkökulmista datapohjaisen päätöksenteon vastuullisuutta (ml. sosiaalinen kestävyys ja oikeudenmukaisuus) on käsitelty ja mitä tutkimuksissa tarkoitetaan vastuullisuudella datapohjaisen päätöksenteon yhteydessä. Kartoittava kirjallisuuskatsaus pohjautuu kansainvälisiin yhteiskunta- ja monitieteellisiin tietokantoihin (Scopus, Web of Science, ProQuest ja Ebsco) tammikuussa 2022 tehtyihin rajattuihin hakuihin, joilla etsittiin keskeisiä aihetta käsitteleviä tutkimuksia.

Katsaus taustoittaa Datalukutaito ja vastuullinen päätöksenteko (DataLit) -STN-hankkeessa tehtävää tutkimusta. DataLit:n yhtenä tavoitteena on tutkia datan ja tekoälymallien käyttöä sosiaali- ja terveystieteiden päätöksenteossa julkisella sektorilla. Kiinnostuksen kohteena ovat muun muassa datapohjaiset mallit, jotka eivät perustu yksilön profilointiin. Huomiota kiinnitetään niin ikään datan vastuulliseen hyödyntämiseen päätöksenteossa. Hankkeessa tehtävän tutkimuksen avulla edistetään datalukutaitoa yhteiskunnassa.

4. Vaihtoehdot kaupallisille media-alustoille ja niiden käsitykset vastuullisuudesta

Kari Karppinen kari.karppinen@helsinki.fi, Helsingin yliopisto

Keskustelu digitaalisten media-alustojen vastuusta keskittyy pitkälti hallitseviin mainosrahoitteisiin alustoihin. Jopa vaatimukset alustojen sääntelystä ja valvonnasta osaltaan vahvistavat niiden valta-asemaa tunnustamalla niiden roolin keskeisenä viestinnän infrastruktuurina. Oletetaan, että digitaalisiin alustoihin liitetyt yhteiskunnalliset haitat eivät ole ainoastaan ohimeneviä häiriöitä, vaan rakenteellisia ongelmia, jotka juontuvat kaupallisten alustojen ansaintamallista ja sen luomista kannustimista. Mitä vaihtoehtoja kaupallisille media-alustoille on olemassa tai kuviteltavissa, ja mikä niistä tekee nykyisiä kaupallisia alustoja vastuullisempia tai demokraattisempia?

Esityksessä tarkastellaan jo olemassa olevia aloitteita ja tulevaisuuteen suuntautuneita puhetapoja, jotka esitetään vaihtoehtoina kaupallisille alustoille. Yhden tällaisen esimerkin tarjoaa puhe hajautetuista alustoista, jotka perustuvat esimerkiksi lohkoketjuteknologiaan ja avoimeen lähdekoodiin (esim. Web3). Näiden taustalla vaikuttaa yleensä libertaristinen ideologia ja epäluulo sekä julkista valtaa että suuryrityksiä kohtaan. Toinen esimerkki on lähtökohdiltaan hyvin erilainen, erityisesti eurooppalaisessa akateemisessa keskustelussa virinnyt puhe julkisen palvelun internetistä (esim. Public Service Internet Manifesto, 2021), joka perustuu julkiselle rahoitukselle ja olemassa olevien julkisen palvelun median ihanteiden kehittämisestä tai laajentamisesta. Näiden lisäksi voidaan tunnistaa muita eri tavoin motivoituneita puhetapoja, jotka perustuvat esimerkiksi puhtaaseen markkinaliberalismiin, poliittisiin ideologioihin tai vaikkapa osuuskunta-, yhdistys- tai professiopohjaisiin tapoihin organisoida media-alustoja.

Esityksen tarkoitus jäsentää ideologisesti näitä vaihtoehtoisia diskursseja ja tarkastella, minkälaisille käsityksille vastuullisuudesta ne perustuvat, mitä sosioteknisiä tai politekonomisia ongelmia niiden puolesta puhujat yrittävät ratkaista, ja mitä muita normatiivisia oletuksia niiden taustalla on havaittavissa. Esitys ei perustu valmiiseen tutkimukseen, vaan pyrkii herättämään keskustelua, jossa voidaan myös tunnistaa muita vaihtoisia alustadiskursseja.

5. Digitalisaation moniaistinen episteeminen vastuu

Antti-Ville Kärjä antti-ville.karja@uniarts.fi, Taideyliopisto

Insinöörit, poliitikot ja insinööripoliitikot lienevät kaikki yhtä mieltä siitä, että digitalisaatio pelastaa

maailman. Ekokriitikkojen eskatologia on puolestaan apokalyptisempaa: jatkuvasti lisääntyvät ja tehostuvat digisovellukset ja kryptovaluuttojen louhinta vain lisäävät energian kulutusta. Verkkoysteudet ovat lisäksi haavoittuvaisia sekä teknisesti että poliittisesti: satunnainen troolari saattaa katkaista mannertenväliset kaapelit samalla kun ”tiedon valtatiestä” on tullut totalitaristisissa yhteiskunnissa tarkoin säännelty yksisuuntainen kinttupolku. Tieto on paitsi valtaa, myös kauppatavaraa: datayritysten mainos- ja markkina-arvo riippuu niiden käyttäjämääristä. Ja mikäli käyttäjät ovat tyytymättömiä löytämäänsä ”tietoon”, äkkiäkös algoritmit voi ohjelmoida palvelemaan totuudenjälkeistä vaihtoehtofaktatuotantoa entistä tehokkaammin.

Digitalisaation episteeminen vastuu ulottuu kuitenkin hiilinieluja, politiikkaa ja taloutta laajemmalle. Kysymys on osaltaan markkinatalouden suhteesta erilaisiin episteemisiin yhteisöihin ja näiden mahdollisesti tarjoamiin vaihtoehtoisiiin käsityksiin omistajuudesta ja kestävästä kehityksestä, mutta myös tiedontuotannon perustavanlaatuisesta moniaistisuudesta. Täten digitalisaatioon liittyviä odotuksia ja toiveita on syytä tarkastella myös suhteessa epistemologisiin aistihierarkioihin sekä niiden mediateknologisiin reunaehtoihin ja seuraamuksiin. Voikin ounastella, että digitalisaatio on omiaan korostamaan (audio)visuaalisuutta luotettavimman tiedon perustana. Sen sijaan kemiallisiin reaktioihin pohjautuvat maku- ja hajuhavainnot on helppo ohittaa merkityksettöminä tai korkeintaan kokemuksellisia ilmiöinä.

Havainnollistan ongelmakenttää kulttuurisen hajututkimuksen lähtökohdista. Kiinnitän toisin sanoen erityistä huomiota hajujen ja niiden lähteiden arvottamiseen sekä niihin liittyviin mediateknologisiin reunaehtoihin. Pohdin aihetta sekä digitaalisten käyttöliittymien että mediarepresentaatioiden kannalta. Käsittelyni kytkeytyy tekstuaalisen ja kokemuksellisen merkityksenmuodostuksen dynamiikkaan, jossa mediateknologisella muutoksella on keskeinen asema: toisin kuin kuvia ja ääniä, kemiallisia aistiärsykeitä ei voi medioida saati digitoida sellaisinaan. Perimmäinen kiinnostukseni kohdistuu digitalisaation moniaistisuuteen ja sen kulttuurisiin valtasuhteisiin ja episteemiseen vastuuseen eli digitaalisen median aistihierarkioihin nojaavan tiedonmuodostuksen sosiaaliisiin suhteisiin ja arkisiin seuraamuksiin.

6. Vastuun rajaamisen ongelmallisuus Internetin hallinnassa

Jukka Oksa, jukka.oksa@lammasoja.net

Internetiin liittyy useita vaikeita kansainvälisiä poliittisia kysymyksiä, kuten globaali digitaalinen kuilu sekä yhä huolestuttavampia rajoja ylittävän rikollisuuden muotoja, kuten huijauksia, kiristyksiä, väärän informaation levittämistä, identiteettien ja tavaramerkkien varkauksia. Kaikkiin näihin puuttumista on vaadittu jo pitkään, mutta internetin toimijat näyttävät olevan niiden suhteen toimettomia, neuvottomia tai ainakin voimattomia. Internetin vastuut on siivutettu ja pilkottu niin pieniin osiin, että vastuu ongelmien kohtaamisesta on lopulta jäänyt pääosin käyttäjille tai virtuaalimaailman kuluttajalle, tuolle kuvitteelliselle vapaiden valintojen tekijälle, joka ostaa käyttölisenssejä, bittejä ja klikkaa käyttö SOPimuksia.

Internet on kehittynyt monen tason tai kerroksen yhtäaikaista etenemisenä. Kukin kerros on luonut edellytyksiä toisille. Erottellen seuraavat kerrokset: 1) laitteet (tietokoneet, puhelimet), 2)

tietoliikenneyhteydet (puhelinyhteydet, kaapelit, langattomat yhteydet), 3) ohjelmistot ja protokollat ja 4) palvelut (mm. rahaliikenne, tiedonsiirtopalvelut, joukkotiedotus, henkilökohtainen viestintä, verkkokokoukset, verkkokauppa). Jokainen kerros tai taso on organisoitunut erikseen. Niillä on omat asiantuntijansa, organisaationsa ja yrityksensä. Niillä on omia hallinnan ja kansainvälisen yhteistyön tapoja ja traditioita, joiden sovittaminen yhteen ei ole ollut onnistunut. Kaikki keskinäiset sopimukset ja valtasuhteet eivät ole näkyviä edes asianosaisille, saati sitten koko järjestelmän palvelujen loppukäyttäjille.

Käyn esityksessäni läpi internetin ”hallinnan oikeushistorian” ristiriitoja ja käännekohtia. Internet syntyi USA:n hallinnon alaisissa yliopistoissa, laajeni siten tiedemaailman kansainväliseksi viestintäverkoksi. Kun internetin taloudelliset mahdollisuudet oivallettiin, alkoi monimutkainen ja monivaiheinen internetin kansainvälisen sääntelyn yritysten ketju. Nykyisin todistamme internetissä toimivien globaalien palveluyritysten ja kansallisten hallitusten ristiriitoja ja kompromisseja, jotka eivät välttämättä lupaa ratkaisuja kansainvälisen tason ongelmiin.

7. Uutiskommenttien moderointi ja häilyvät vastuut

Anna Rantasila (anna.rantasila@tuni.fi), Thomas Olsson, Joel Kiskola, Aleksy Syrjämäki, Mirja Ilves,
Poika Isokoski ja Veikko Surakka, Tampereen yliopisto, Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Journalistin ohjeiden vuonna 2011 julkaistun lisäyksen mukaan Julkisen sanan neuvostoon kuuluvien mediatalojen tulisi seurata niiden verkkosivuilla julkaistavaa materiaalia ja pyrkiä ”estämään yksityisyyden suoja ja ihmisarvoa loukkaavien sisältöjen julkaiseminen^[1].” Ohje toisin sanoen velvoittaa mediataloja moderoimaan verkkosivuillaan julkaistavaa käyttäjien tuottamaa sisältöä, kuten kommentteja. Verkkomaailma on kymmenessä vuodessa muuttunut merkittävästi, ja alati muuttuva sosiotekninen mediamaisema asettaa moderoinnille jatkuvia haasteita. Tässä esitelmässä tarkastelemme moderoinnin ja vastuullisuuden kysymyksiä vuosina 2019 ja 2020 kokoamamme haastatteluaineiston ja sen herättämien jatkokysymysten pohjalta. Aineistomme perusteella uutiskommenttien moderointiin liittyy monenlaisia käytännön haasteita, jotka kiinnittyvät myös kysymykseen vastuullisuudesta ja vastuusta. Erityisesti tietokoneavusteinen moderointi ja moderoinnin ulkoistaminen tuottavat analyysimme mukaan asetelmia, joissa kysymykset moderoinnin vastuusta ovat häilyviä. Esitämme, että osittain tähän voi vaikuttaa se, miten osassa toimituksista moderointiin suhtaudutaan journalistiseen työhön liittymättömänä ”välttämättömänä pahana.” Tämän havainnon pohjalta kysymme, mitkä ovat digitaalisen teknologian välittämän julkisen keskustelun eri osapuolten vastuut kestävän keskustelukulttuurin vaalimisessa ja kehittämisessä.

8. Searching for accountability – the inevitability of technological determinism in journalism

Stefanie Sirén-Heikel stefanie.siren-heikel@helsinki.fi, Helsingin yliopisto

This presentation intends to provoke a discussion around the inevitability of technological determinism, taking Annette Markham's discussions on the limits of the imaginary (2021) as a starting point. In the current societal discourse technology is applied as the answer to a range of issues. In many of these cases, the technologies in question are labelled AI, dependent on data, and portrayed as inevitable for success. An example of the imagined prowess of AI is the context of work, where AI will "usher in a golden age of productivity [...] satisfaction, and prosperity" (Davenport & Ronanki, 2018, p. 10). However, the accountability for these claims is often placed elsewhere than with the technology itself, or its creators.

Using materials from my PhD project, I apply concepts presented by Markham (2021) to illustrate and discuss how technological determinism increasingly saturates discussions around success in work, using news journalism as a case study. Leaning on Markham (2021), I exemplify how the narrative on datafication and AI in journalism is presented as a false dilemma, either news organizations invest in AI or perish; how journalists are disqualified as misunderstanding the technology; how AI viewed through the lens of trajectory is inevitable; and how the discussion around the future of journalism is tied to an imminent discursive closure of datafication and reliance on technology. Using journalism as a case study I hope to raise discussion on the inevitability of neutralizing, and naturalizing, technologies that are inherently difficult to unbox and explain, are reliant on rampant data extraction, and often anthropomorphized or made invisible. Can AI technologies be accountable, if their actions are inexplicable, or the explanations so difficult that they are meaningless (e.g., Bovens, 2007)? I problematize what it means for accountability that decision-making is handed off to software and external companies (Mulligan & Nissenbaum, 2020), and ask, can we "break the frame" and imagine it otherwise (Markham, 2021)?

References:

- Bovens, M. (2007). Analysing and assessing accountability: A conceptual framework 1. *European law journal*, 13(4), 447-468.
- Davenport, T. H., & Ronanki, R. (2018). Artificial intelligence for the real world. *Harvard business review*, 96(1), 108-116.
- Markham, A. (2021). The limits of the imaginary: Challenges to intervening in future speculations of memory, data, and algorithms. *New Media & Society*, 23(2), 382-405.
- Mulligan, D. K., & Nissenbaum, H. (2020). The Concept of Handoff as a Model for Ethical Analysis and Design. *The Oxford Handbook of Ethics of AI*, 233.

9. Kuvitelmia ympäristövastuullisesta tulevaisuudesta ICT:n alan ilmasto- ja ympäristöstrategiassa

Minna Vigren minna.vigren@helsinki.fi, Helsingin yliopisto

Liikenne- ja viestintäministeriö julkaisi ICT-alan ilmasto- ja ympäristöstrategian keväällä 2021. Se nimeää tavoitteekseen ekologisesti kestävä digitalisaation edistämisen sekä ilmasto- ja

ympäristötavoitteiden saavuttamisen tukemisen. Strategiassa esitetään nippu toimenpide-ehdotuksia ICT-infrastruktuurin ja datatalouden ilmasto- ja ympäristöystävällisyyteen, kestäviin materiaaliavirtoihin ja kiertotalouteen, tietopohjan laajentamiseen ja mittaamisen kehittämiseen, kuluttajien tietoisuuden ja osaamisen lisäämiseen sekä uusien teknologioiden hyödyntämiseen ja haasteisiin vastaamiseen liittyen. Lähtökohtana strategiassa on sen tunnistaminen, että ICT-ala tuottaa päästövähennyksiä edistäviä ratkaisuja, mutta samalla sen omaan hiilijalanjälkeen ja muihin ympäristövaikutuksiin on kiinnitettävä huomiota.

Strategia-asiakirjat ovat omanlaisensa tulevaisuuden kuvittelun genre, jossa esitetään julkilausuttu tavoitteellinen ja arvolutautunut visio tunnistetuista ongelmista, niiden ratkaisuista ja toivotusta tulevaisuudesta. Strategian luonteeseen tekstuaalisena lajityyppinä kuuluu, että se puhuttelee uskomaan esitettyyn tilanteen analyysiin, toimintasuunnitelmaan ja vakuuttelee, että kyseisen suunnitelman toteuttaminen on hyödyllistä, jollei jopa välttämätöntä paremman tulevaisuuden saavuttamiseksi.

Kriittisen diskurssinarratiivisen analyysin aineistona on julkisesti saatavilla oleva strategia-asiakirja sekä 27 sitä koskevaa lausuntoa. Analyysini nojautuu tieteen- ja teknologiantutkijoiden Sheila Jasanoffin ja Sang-Hyun Kimin 'sosioteknisten kuvitelmien' käsitteeseen (Jasanoff, 2015; Jasanoff & Kim, 2009). Ymmärrän sosiotekniset kuvitelmat paitsi tulevaisuuteen suuntaaviksi mielikuviksi, myös hyvinkin nykyistä arkea puitteistaviksi käytännöiksi, jotka ovat läsnä niin artefakteissa, luokitteluissa kuin politiikoissakin. Narratiivisen erittelyn avulla puran sitä, miten asiakirjassa luodaan kerronnallisin keinoin yhteyksiä tapahtumien välille, asetetaan toimijoita erilaisiin suhteisiin toisiinsa ja tapahtumien kulkuun. Lisäksi kysyn: Mitä ympäristövastuullinen ICT-teknologia tarkoittaa strategia-asiakirjassa? Millaista tulevaisuutta strategiassa rakennetaan ja kenen vastuulla ympäristövastuullisen tulevaisuuden tekeminen on? Millaisessa suhteessa lausunnot ja niiden käsitykset ympäristövastuullisuudesta ovat julkaistun strategian määrittelyihin?

^[1] https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/